

Nová kniha Alaina de Benoist *Contre le libéralisme* (**Éditions du Rocher**, 2019)

Autor: Michael Walker

První část recenze si můžete přečíst **[zde](#)**.

Benoist podotýká, že s rozlišením mezi prostorem a teritoriem přišel už nejslavnější teoretik liberálního hospodářství Adam Smith. Subjekt volného trhu operuje v ekonomickém prostoru, ale nemá žádné teritorium, takže není povinován závazky ani přichylností k jednomu konkrétnímu místu, přinejmenším potenciálně tak vlastně není geograficky nijak omezen. Kapitalismus i jeho zastánce liberalismus nevidí v zemi jako takové - a tím méně tradici či dědictví - nějaký zvláštní přínos. Vždycky bude trh a vždycky bude také země. To staví liberalismus do protikladu k demokracii, jež sebe samu vymezuje prostřednictvím území a geograficky i lidsky vymezeného společenství. Demokracie pomáhá utvářet národ, je jeho reprezentací a vyjadřuje jeho vůli. Liberalismus je však všem takovýmto projevům kolektivní vůle, charakteru nebo intence nepřátelský.

Alain de Benoist pochvalně cituje německého ústavního právníka Carla Schmitta, podle něhož něco jako liberální politika vlastně ani existovat nemůže, jelikož liberalismus ztělesňuje a utvrzuje přednost ekonomiky před politikou a soukromého před veřejným. Politické konflikty i války tudíž pro liberalismus představují problémy, které je třeba zneutralizovat - za pomoci a v kontextu liberálního světového názoru - neúprosným využitím utilitárního rozumu. Tuto tezi podle všeho potvrzuje třeba letný pohled na spory ve Spojeném království stran navrhovaného britského odchodu z Evropské unie. Dělení na pravici a levici zde nahrazuje linie liberální vs. antiliberální.

Zastánci setrvání rozhodnutí opustit EU odsuzují coby „iracionální“ a „politické“. Pro liberály se už samotné spojení „politické rozhodnutí“ v této debatě stalo čímsi hanlivým, což zjevně nahrává Benoistovu tvrzení o nepřátelství liberalismu k politice jako takové. Bytostně liberální prounijní argumenty pracují takřka výhradně s ekonomickými kritérii, vlastním zájmem a pokrokářstvím. Demokratická práva národa, pojmána odděleně od osudu jednotlivců, jsou pro liberální smýšlení podle všeho čímsi nepochopitelným. Benoist sarkasticky dodává: „Skoro se vnucuje otázka, zda pro některé liberály není jediným plně lidským způsobem žití ten obchodníka... a zda jejich vnímání světa dokáže nabídnout něco víc než standard užitečnosti“ (s. 76).

Liberalismus vytváří abstrakci, globálního jednotlivce, doma všude a zároveň nikde. Abstraktní jednatel je totiž cosi nepřírozeného. Liberální abstrakce globálního racionálního

člověka postrádá základní nezbytné předpoklady a kvality k vytvoření úplné lidské bytosti, svébytnou *osobnost*.

Za stávající krizi v celém jejím rozsahu „vděčíme“ stále většímu rozporu mezi ideálem abstraktního univerzálního člověka s atomizací i odosobněním sociální interakce s ním spojenými na jedné straně, a realitou konkrétní lidské bytosti, jejíž identita je sociální, založená na náklonnosti a blízkosti a s nimi spjatými vlastnostmi a kvalitami jako soudržnost, shoda, sebedůvěra a vědomí povinnosti na straně druhé (s. 82-83).

Zaklínadlo „pořád víc“ coby všelék na veškeré neduhy a z toho plynoucí trvání na ekonomickém růstu jako nejdůležitějším ukazateli úspěchu nebo nezdaru vlády jsou pak jen logickým důsledkem liberální ideologie. Jak se liberalismus stává ortodoxií stále neochvějnější, růst za každou cenu se pro drtivou většinu politické třídy (Benoist se na jiném místě pochvalně zmiňuje o zelených aktivistech, kteří toto dogma nahlas zpochybňují) stal pravdou bezmála axiomatickou. Většina politických debat skutečně vychází z předpokladu shody na nutnosti růstu a vývoje jako takových. Benoist pozitivně odkazuje i na Marxova slova, že buržoazie je revoluční silou, jež svrhává staré loajality, aby vytvořila ekonomického, jednorozměrného člověka, *Homo oeconomicus* naší doby – pro Marxe však liberální racionalismus sloužil jako nevyhnutelná fáze vývoje lidské společnosti k plně osvobozenému člověku v socialistické utopii, což o novopravicovém mysliteli říct nelze.

Benoist se rozhodně nemýlí, když upozorňuje na nedotknutelné postavení růstu coby nezpochybňovaného dobrodiní v drtivé většině politického diskurzu, což s dost pochybným úspěchem zpochybňují snad jen některé proudy zeleného hnutí a stran. Nedůvěra k růstu – a v Benoistově případě přímo nepřátelství vůči ideji růstu jako automaticky žádoucího – představuje znatelný odklon od odsudků ekologického pesimismu, jež byly charakteristické pro francouzskou novou pravici v 70. letech. Nemění se však (což osobně považuji za stěžejní opominutelné opomenutí a mezeru) neochota zabývat se nesmírně důležitou rolí lidské demografické reality při expanzi globálních trhů, vzestupu individualismu i posilování globálního kapitalismu. Ani jedinkrát v celé knize tak Benoist nezmiňuje **úspory z rozsahu** jako důsledek nekontrolovaného růstu populace; ekonomický fenomén se zjevnými globálními dopady, jež mocně přispívá ke globalizaci kultury, globální mobilitě zboží i lidí nebo atomizaci společnosti a nadvládě spotřebitelské antikultury, jež Benoist tak důrazně odmítá.

Vykořisťování přírody a její redukce na pouhou zpeněžitelnou komoditu vyrostla z prudkého nárůstu počtu obyvatel ve spojení s technickým pokrokem v průběhu 18. století, současně s rozvojem liberalismu – a tento trend se od té doby nijak nezastavil ani nezpomalil. Liberální hodnoty současně vyzdvihují prvořadost individuálního spotřebitele a jeho práva na sebevyjádření, což ovšem zahrnuje také maximální využití potenciálu nelidského materiálního světa. Přestože toto puzení není ničím novým, až v posledních několika generacích mají lidé v rukou nástroje k jeho plnému globálnímu dovršení a z hrozby celosvětové ekologické katastrofy se tak stala realita. Těžko si představit efektivní uplatnění úspory z rozsahu na globální úrovni bez růstu vyspělé techniky a ohromných demografických tlaků. Úplné opomenutí zmínky o vzestupu počtu obyvatelstva při kritice liberalismu považuji za zásadní nedostatek díla, jež do značné míry připomíná slepotu k demografickým realitám, typickou

pro většinu liberálního i ne-tak-úplně-liberálního politického „komentariátu“.

V kapitole o komunitarismu se autor zabývá významem identity. Jak se identifikuji a s odkazem k čemu? Vychází z poměrně dobře známého dělení Martina Bubera na *Blutverwandschaft* a *Wahlverwandschaft*, tj. vazby etnické a ty vytvořené vědomou volbou. Podle tohoto vzorce rozlišuje dva základní druhy identity: ta první je vrozená, vtištěná do mé DNA. Říká, že jsem příslušníkem druhu *Homo sapiens*, muž nebo žena, černý nebo bílý a tak dále. Druhá pak je identita zvolená: koho si zvolím jako svého partnera, kde budu žít a tak dále. Ne vždy je toto dělení jasně vymezené a člověk tak například svou národní příslušnost může změnit.

Benoist poznamenává, že liberalismus se snaží přenést těžiště od *Blutverwandschaft* k *Wahlverwandschaft*. Extrémnější liberálové by chtěli učinit otázku osobní volby také třeba z **genderové příslušnosti**. Všechna křížová tažení liberalismu lze proto chápat jako pohyb ve směru posílení osobní volby a co největšího oslabení zděděných a biologických identit. Čím výrazněji jsou jednotlivci rozdělení podle své příslušnosti do malých skupinek, zejména těch elektivních, tím nižší je také míra sociální soudržnosti. Předsudek a tradice je možno chápat jako iracionální překážky na cestě hospodářského pokroku. Správný liberál tak nemůže prokázat úctu, vztyčit pomník ani uctít památku někoho, kdo prokazatelně nepřispěl k „lidskému pokroku“.

Tzv. „boj proti předsudkům“ je velice silným reflexem liberální ideologie, neboť předsudek, čili „upřednostnění svých přátel“ vyžaduje žebříček hodnot odlišných od nákupu a prodeje na trhu. Jakkoli je přece jen takřka nemožné znemožnit lidem stýkat se s těmi, jejichž společnost se jim zamlouvá, každý náznak spojení na základě neindividuální skupinové identity jde přímo proti liberálnímu imperativu přednostního významu individuálních lidských práv, jelikož preference a předsudek neodmyslitelně značí vyloučení a uzavírání. Hlavním cílem tažení liberálů je tudíž desegregace. Každý člověk-jednotlivec je podle liberálů vybaven právy, jež sociální skupinu předcházejí a jsou na ní nezávislá. Tato práva jsou přirozená, vrozená a nemají vůbec nic do činění s morálními kvalitami, osobností nebo činy. Benoist píše, že univerzálně uplatnitelná lidská práva mohou odkazovat na podobně abstraktní ideu univerzální spravedlnosti (příklad této teorie abstraktní „platonické“ spravedlnosti můžeme najít třeba v díle **Johna Rawlse** *A Theory of Justice*). Liberalismus je ze své podstaty protidemokratický i protispolečenský. Liberalismus nezná – Benoist zde cituje **Roberta Nozicka** – žádnou věc hodnou oběti vlastního života. Úlohou státu pak je pomoci jednotlivci zvolit si svou vlastní cestu ke svobodě, což první zásadou spravedlnosti je také pro Rawlse. Benoist k tomu dodává ještě majetková práva, tak jak je vymezuje ve svém díle **Social Contract** John Locke. V interpretaci rozvoje liberalismu coby vzestupu skupiny vedené vlastním zájmem, již dále rozvíjí v kapitole o buržoazii, nachází čtenář jen velmi nepatrné rozdíly mezi Benoistem a Marxem.

V knize mi chybělo trochu jasnější spojení ideologie s cíli liberalismu v praxi. Hned v první větě svého úvodu tak de Benoist tvrdí, že „liberalismus je vládnoucí ideologií naší doby“, ale později za ideologie označuje také pokrok a lidská práva. Máme je tedy chápat jako ideologie nižšího řádu, závislé na zastřešující ideologii liberalismu? Nebo se snad jedná o jednotlivé

druhy z rodu liberalismu? Označovat progres nebo lidská práva za ideologii pod obecnější nadvládou liberální ideologie se jeví poněkud problematičtě. Benoist zjevně považuje za samozřejmé, že čtenář pro účely jeho rozboru liberalismu přijme, že pokrok a lidská práva jsou ideologie, nebo že přinejmenším něco jako ideologie pokroku a lidských práv existuje. Přesto autor na straně jedenáct už nehovoří o „ideologii“ lidských práv, ale o „náboženství“ lidských práv. Máme to tedy chápat, že Benoist považuje pokrok a lidská práva zároveň za ideologii i náboženství?

Benoist coby cíle pro liberalismus žádoucí samy o sobě jmenuje pokrok a růst. Kritika takzvané „ideologie pokroku“, pojmu užitého v minulosti **Juliem Evolou** a nověji třeba ruským novopravicovým intelektuálem **Alexandrem Duginem** – který dokonce mluví o „klamu“ pokroku – není ničím novým. Už od raných stádií osvícenství byl pokrok považován za cosi dobrého samo o sobě. Zastánci i kritici „pokroku“ však chtě nechtě upadají do plytké a prázdné rétoriky, když o něm píší jako o nějaké platonické abstrakci a nezasadí jej do kontextu vymezením toho, k čemu dané pojetí pokroku směřuje a cílí. Slovo ve své svém latinském kořeni i německé podobě (*Fortschritt*) jasně označuje pohyb kupředu. **Jak může někdo vystupovat pro nebo proti představě pohybu kupředu, aniž by nejprve nevymezil, k jakému cíli tento pohyb směřuje?** Pokrok tudíž musí být zasazen do kontextu, aby jako pojem vůbec dával smysl. Je vítaný tehdy, když žák dělá pokroky při učení cizího jazyka, ale pokud se pacient dozví o progresu zhoubného nádoru ve svém těle, jásat nejspíš nebude. Totéž lze pak říci i o růstu. **Stavět se proti růstu jako takovému by bylo absurdní. Musíme tedy jasně odpovědět na otázky: „růst čeho?“ a také „růst až kam?“**

Alain de Benoist podobně jako řada dalších kritiků moderní společnosti oprávněně upozorňuje na četné zmínky o pokroku a růstu coby očividně prospěšných fenoménech. Jeho odpor ke společnosti plné plýtvání a bezuzdné spotřeby je bezpochyby upřímně míněný. Nepředkládá však žádné možné scénáře, v nichž by pokrok nebo hospodářský růst mohly být žádoucí. Znamená to tedy, že každý pokrok – řekněme třeba v boji s neštovicemi – je součástí nějaké liberální „pokrokařské ideologie“? Dalo by se namítnout, že analýza růstu a rozvoje v politickém diskurzu či jejich vztah k liberální ideologii by přesahovaly rámec této práce. Pokud však, jak se zdá, Benoist považuje pokrok a růst – přinejmenším v jejich idealizované abstraktní podobě – za typické znaky liberální ideologie, pak čtenář právem očekává, že rozboru pod drobnohledem bude podroben nejen liberalismus, ale také koncepty pokroku a růstu. Bohužel se jej nedomože.

Ideologičtí liberálové i marxisté pevně věří v historický pokrok směrem k žádoucímu cíli. Obě ideologie chápou hospodářský pokrok jako růst produktivity, jež v tomto kontextu označuje rostoucí mechanický výkon ve vztahu k vynaložené energii. Jedním z nespočtu konkrétních příkladů může ovládnutí elektriny a nahrazení voskových svíček (jež zase vytlačily svíčky lojové) olejovými lampami, následně žárovkami nejprve klasickými a časem úspornými. V památném výjevu z liberálního/libertariánského mistrovského díla *Atlasova vzpoura* hrdinka Dagny Taggartová zoufale úpí při pohledu na americké rodiny, které musely pod tlakem hospodářské krize znovu svítit svíčkami! Lze pokrok v produktivitě všeobecně a za všech okolností považovat za prospěšné? Očerňované svíce zůstávají v kurzu třeba u provozovatelů

restaurací, neboť poskytují měkčí a romantičtější osvětlení než elektřina. Většina lidí by ale souhlasila, že elektřina za odložení svíček stála a že tak šlo o pokrok ku prospěchu věci. A co třeba dálnice? Zhroucení americké železniční soustavy, z velké části zapříčiněné jejím nahrazením dálničním systémem v 50. letech, považují mnozí za vítaný pokrok, jakkoliv uznávají značnou cenu, kterou si tento konkrétní kus „pokroku“ vybral v sociální i ekologické sféře: urychlení rozvolňování mezilidských vazeb, ničení životního prostředí, ohromná rozloha země zabrané silnicemi, izolace lidí bez možnosti či schopnosti řídit a pochopitelně tisíce a tisíce mrtvých při dopravních nehodách.

Chci tím poukázat především na to to, že pokrok bývá až příliš často veleben na jedné a odsuzován na druhé straně, přestože k náležitému pochopení je nutno zasadit jej do kontextuální historie, podle níž jej lze v onom specifickém případě hodnotit a soudit. Tím samozřejmě vůbec nechci naznačovat, že kritici jako Benoist plným právem nevarují před liberálním fanatismem (nejde o přehnaný výraz) pro abstraktní božstvo Pokroku. S digitální revolucí jsme se nejprve dočkali čárových kódů, následně platebních karet a brzy dost možná i mikročipů pod kůží. Pokrok coby abstraktní dobrodiní liberálové s oblibou vzývají jako berličku při vytváření plně kontrolované společnosti.

Takové Číně zbývá k totální kontrole ještě velký kus cesty, ale do jaké míry je tato země „liberální“? Autor se v této knize nezabývá společnostmi spojujícími úspěšné zapojení do globálních tržních struktur s velice neliberálními domácími tradicemi. Z bezmyšlenkovitého a fanatického velebení růstu a pokroku ale jistě nelze vinit výhradně liberalismus.

V kapitole s názvem „Třetí věk kapitalismu“ Benoist tvrdí, že kapitalismus „udržuje miliony lidí v permanentním stavu mobilizace pro věc, která nemá jiný účel než sebe sama: akumulaci kapitálů“ (s. 267, cituje zde z díla *The New Spirit of Capitalism* Luca Boltanskiho a Eve Chiapellové). Podle teorie dvojice akademiků prošel dosud kapitalismus trojicí stádií neboli věků. První, zjednodušeně řečeno pokrývající dlouhé 19. století, byl věkem buržoazie, již postupně ve 30. letech 20. století nahradila éra fordismu a masové výroby. Hlavním cílem západní společnosti té doby bylo zvyšování HDP a kupní síly spotřebitelů. Třetím věkem je turbokapitalismus, jenž si cení hlavně mobility, iniciativy a pružnosti. Jeho definičním znakem je růst moci finančních trhů. Výsledkem pak je pokrokem posedlý systém, jež „produkuje více statků za pomoci méně pracovní síly, takže růst je ‚plný nadbytečnosti‘“ (s. 278).

Benoist mohl zmínit další formu pokroku, nesmírně prospěšnou z hlediska lidského přežití, ale krajně znepokojivou z pohledu přežití ne-lidských živočišných druhů nebo menšinových lidských ras, a to nebývalé skoky kupředu učiněné v zemědělství, hygieně a zdravotní péči. Tyto pokroky v technologii, vědě a medicíně povznesly asijské či **africké populace** do dříve stěží představitelných demografických i ekonomických výšin. Ekologická hnutí, většina konzervativců a podle všeho ani autor recenzovaného díla ale zdá se nevěří, že si vztah mezi navyšováním efektivity v medicíně a zemědělství a silami ovlivňujícími početnost (a délku dožití) lidských populací zaslouhuje bližší pozornost.

Autor zdůrazňuje, že mu v jeho rozboru liberalismu i jeho rozhodném odmítnutí nejde „o platnost té či oné teze liberální ekonomické argumentace (*l'argumentation économique*)

libéral), zhodnocení komparativních pozitiv volného trhu a protekcionismu, úrokových sazeb nebo rovné daně, případně nutnosti osekát veřejné výdaje... jedná o dílo politické filozofie, jehož cílem je dobrat se podstaty, jádra liberální ideologie..." (s. 11). Benoist opakuje slova teologa a kritika modernity **Johna Milbanka**, který liberalismus označil za „antropologický omyl“.

Co je výsledkem veškeré efektivity a pokroku? Jaký je smysl hospodářských úspěchů a k čemu pokrok a růst směřují? Přiznáme-li liberalismu schopnost osvobodit jednotlivce a vyzvednout jeho ambice, o jakých ambicích můžeme ve společnosti připouštět výhradně hodnoty trhu mluvit? Jednotlivci nezbyvá než hrát pouze a jen na hřišti „nalajnovaném“ trhem. Vracíme se tak ke staré Nietzscheho otázce: „Ptám se, ne ‚svoboda od čeho‘, ale ‚svoboda k čemu‘?“ Benoist všechny odpůrce liberalismu nabádá, že „obnova sdíleného a obecného blaha je programový bod, jež mohou všichni dnešní antiliberálové bez obtíží přijmout“ (s. 45).

Co se hospodářství týče, je liberální volnotržní ekonomika skutečně tou nejefektivnější existující formou fungování ekonomické sféry života. Konkurence podněcuje aktivitu a nutí podnikatele k zvyšování efektivity. Ve společnostech se silným postavením státních monopolů nebo bez povolené konkurence se zpravidla objevují tendence státu soustředit se na mezinárodní soupeření s cizími zeměmi za účelem oživení hospodářství, jež v těchto zemích s potlačenou nebo značně omezenou tržní konkurencí bývá poněkud letargické. Otřepaný liberální argument, že konkurence vytváří hospodářsky úspěšnější společnost, s časem ani užíváním nijak neztrácí na své přesvědčivosti, jelikož se může opřít o řadu konkrétních případů prokazujících prospěšnost individuální konkurence pro ukazatele efektivity i kvality. Autor nikde v knize neuznává produktivitu jako podnět pro navýšení kvality nebo blahobytu.

Podobě jako Benoist přehlíží pozitivní stránky produktivity, tak se zdají být lidé rozhodující o směřování současného světa slepí k odvrácené stránce příslibů o růstu a pokroku. Na jaké hodnoty mohou bez alternativy k liberalismu a volnému trhu lákat odpůrci společnosti poháněné výhradně finančními zájmy? Takový potrat může být z ekonomického hlediska naprosto racionální a výhodnou volbou, zvláště pokud je společnost natolik liberální, že dovoluje obchodování s plody. Přestože ale liberalismus může mít své výhody a dokonce případnou konkurenci převyšovat, bez limitů na něj uvalených se liberální společnost, kde se rozhoduje výhradně nebo hlavně na základě výnosnosti a pokroku, velmi rychle může společností obývanou stvůrami.

Benoist se nevěnuje ani pojetí člověka coby biologické jednotky nezávislé na jeho sociálním prostředí. Liberalismus ale skutečně chrání jednotlivce před reálným nebezpečím: svévolnými požadavky ve jménu kolektivu, tedy případům, kdy má být ta či ona skupina potrestána za zločiny své třídy nebo svých předků. Neměl by snad v konzistentně iliberální společnosti (a jak by vlastně tato konzistentně iliberální společnost vypadala?) člověk coby jedinec žádná práva? Pokud by tomu tak bylo, ocitli bychom se v hobessovské antiutopii života „ošklivého, zvířecího a krátkého“. A z druhé strany, pokud jsme „proti liberalismu“, jaká práva by při odmítnutí všeobecně platných „lidských práv“ coby liberální pasti chránila

jednotlivce? Vždyť jednatel nepochybně má určitý nárok na uznání coby lidská bytost i jistá neodmyslitelná, celosvětově platná práva?

Přes všechny výše uvedené výhrady však nespoutaný liberalismus opravdu nebývale urychluje tempo, s nímž se lidstvo vzdává kultury i vztahů založených na náklonosti a nahrazuje je technologickým pokrokem, jehož rozvoji liberalismus notně napomohl. Tento pokrok však nemá jiný cíl než stále vyšší a vyšší míru efektivity techniky, a tím umetá cestu neúprosně monolitické a sterilní společnosti zisku, které ani za mák nesejde na „právech“ jednotlivců, kultur ani etnických skupin.

Kniha *Contre le Libéralisme* přichází ve správnou chvíli. Liberální politiku ovládla fanatická posedlost pokrokem, který ale není svými vyznavači nijak vymezen, oddanost růstu bez limitů, považovanému za axiomaticky prospěšný a lidským právům, které ale nejsou těmi, kdo se jich dožadují, vysvětlena – nejasné zůstávají dokonce i jejich základy. Kniha je ostrým ohrazením se inteligentního kritického hlasu, jež by se dalo shrnout následující výzvou: „Jestliže hlásáte práva, pokrok, růst a spravedlnost, o *kterých* že to *právech*, *jakém* pokroku a *čí* *spravedlnosti* to přesně mluvíte – a proč je potřebujeme?“

Dílo přináší poutavé, fundované a vysoce inteligentní objasnění mnoha otázek, vztahujících se k této hlavní výzvě. Předkládané odpovědi jsou akademické a čtenář bude marně čekat na různé závěry nebo poučky pro „reálnou politickou činnost“, kniha by ale měla čtenářům pomoci vydat se při odhalování ústředních přesvědčení a hodnot politické a hospodářské arény dneška správným směrem. Pokud nebudeme svět znát a rozumět mu, sotva jej můžeme změnit. Otázky na možné alternativy však zůstávají nezodpovězeny. Pokud se stavíme proti liberální ideologii, za čím že to stojíme? Pokud se, řečeno s americkou country písničkářkou Joy Lynn Whiteovou, z liberalismu „cítíme tak mizerně“, z čeho „se budeme cítit tak skvěle“?

Recenze knihy Alaina de Benoist *Contre le Libéralisme* Alain de Benoist's *Against Liberalism* z pera Michaela Walkera vyšla na stránkách Counter-Currents Publishing 12. listopadu 2019.